

Historische Kring Maarssen

27e Jaargang no. 4, november 2000

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE“
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

AANNEMERSBEDRIJF

BRINKHOF

- * Nieuwbouw
- * Verbouw
- * Onderhoud
- * Renovatie

NVOB

Nederlands Verbond
van Ondernemers
in de Bouwnijverheid

Machinekade 6
MAARSSSEN

Tel.: 0346-561456
Fax: 0346-550579

Koetsveld Assurantiën

- * PENSIOENEN
- * HYPOTHEKEN
- * BELEGGEN
- * FINANCIERINGEN
- * LEASEN

Raadhuisstraat 15
3603 AV Maarssen

Telefoon: 0346-561 680/567 757
Telefax: 0346-560 869
Onderdeel van Nico Koetsveld Beheer BV

REO'S
STOFFENBOETIEK

kaatsbaan 32

3601 ed maarssen tel. 0346-569290

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 40476918.

Bestuur: J.H. Sagel, voorzitter, B. Visschedijk, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-567596, Mevr. A. Wolters-Dekkers, penningmeester, giro 2907376, J.H.W. van Bommel, H. Blaauw, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. H. Pouderoyen, W. Klever, B. de Ruiter en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84) en drs. W. Smits (10-02-94).

Erelid: N. van Tricht (10-02-94), Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman (09-02-95), Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000).

Redactie: B. de Ruiter, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman.

Redactie-adres: Mozartlaan 5, 3603 BD Maarssen, tel.: 0346-565471.

Lidmaatschap: De leden bepalen zelf op de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering de contributie voor het lopende jaar. Deze bedraagt thans f 22,50 voor leden, f 17,50 voor het tweede en elk volgende lid op hetzelfde adres. Een tweede lidmaatschap, maar dan zonder periodiek is ook mogelijk en kost slechts f 10,-.

Voor meer informatie en eventueel aanmelden als lid van de Kring kunt u schrijven naar de Historische Kring Maarssen, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, of contact opnemen met de ledenadministratie, Mevr. A. Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346-579940.

Werkgroep archeologie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346-562425.

Werkgroep archief/bibliotheek: H. Pouderoyen, Fazantenkamp 576, 3607 DG Maarssen, tel.: 0346-569133.

Verkoop losse nummers: B. de Ruiter, Nic. Maesstraat 6, 3601 DR Maarssen, tel.: 0346-563599.
ISSN: 1384-0967

27e Jaargang no. 4, november 2000

Verschijnt 4 x per jaar

Kringnieuws

Schenken aan de Historische Kring Maarssen.

De HKM stelt het zeer op prijs als bij het verdelen van inboedels, bij het opruimen van de zolder of op een andere manier, zaken boven water komen die betrekking hebben op Maarssen. Regelmatig blijken mensen dan de weg naar de Historische Kring te vinden, in de wetenschap dat daar de spullen worden behouden voor het nageslacht. Bovendien blijven ze dan toegankelijk voor belangstellenden. Deze keer een indrukwekkende lijst met milde gevers.

De heer J. van der Kooij uit Voorschoten gaf ons een bundel met de toespraken die gehouden zijn op de vijftigste herdenking van de sterfdag van Alfons Ariëns, op 27 augustus 1978. Deze bijeenkomst vond plaats in Maarssen. Van mevrouw De Rijk uit Maarssen kregen we twee foto's van de boerderij van Kroon aan de Bolensteinsestraat. Van de heer G.J. Esser uit Utrecht ontvingen we diverse boeken betreffende de stad en de provincie Utrecht. De erven P.P. Quik te Maarssen schonken allerlei zaken, waaronder opbergbanden met exemplaren van Kijk op Maarssen en vele jaargangen van ons periodiek. De Historische Kring Breukelen gaf ons een aantal dia's van Maarssen, uit een legaat dat zij ontvingen uit Woerden.

Alle schenkers hartelijk dank.

Open Monumentendag op 9 september 2000.

Zoals gebruikelijk had de Historische Kring een plaatsje in Goudestein op Open Monumentendag. Voor ons een mooie gelegenheid om meer belangstelling voor onze vereniging te wekken. Het resulteerde onder meer in drie nieuwe leden, wat ons ledental op 875 bracht.

Toekomstige activiteiten van de Kring.

Donderdag 11 januari 2001 houdt Cees Bloemendaal een lezing. Deze keer gaat het over de Kaatsbaan en omgeving. De lezing wordt gegeven in 't Zand, aanvang 20.00 uur. De lezingen van Cees zijn inmiddels zo bekend dat een nadere toelichting niet nodig is. Iedereen die geïnteresseerd is in de jongere geschiedenis van ons oude dorp mag deze lezing niet missen.

De jaarvergadering, met na de pauze mijn lezing over Slot Zuylen, is op 22 februari. Over het weer in vroeger eeuwen spreekt op 29 maart de heer J. Buisman. De jaarlijkse excursie vindt plaats op 19 mei. De tocht gaat naar Wijk bij Duurstede en kasteel Amerongen. Deze laatste drie activiteiten worden uitgebreider besproken in ons volgende periodiek.

Benno Visschedijk, secretaris

Kring Kroniek

In dit laatste periodiek van het gedenkwaardige jaar 2000 treft u dit keer twee stukken aan van Nolda Hogenhout. Zij en haar man Arie hebben vele jaren intensief historisch onderzoek gedaan met de bedoeling hierover te publiceren in het periodiek. De laatste jaren, na het overlijden van haar man, is mevrouw Hogenhout wat teruggetreden, omdat zij zich niet meer in staat achtte tot het samenstellen van grote artikelen op basis van voornoemde aantekeningen. Daar wij het allebei jammer vonden dat al dit werk misschien voor niets zou zijn gedaan, hebben Nolda en ik besloten tot een co-schrijverschap, waarvan u in dit periodiek de eerste resultaten aantreft.

M.H.

12-10-00 boeiende Hanzenavond

De eerste lezingenavond van dit seizoen was een schot in de roos. Voor de pauze liet Hans van Bommel ons aan de hand van dia's genieten van het wel een wee van de brandweer door de eeuwen heen en de Maarssense brandweer in het bijzonder.

Na de pauze was Hans Sagel, onze voorzitter aan de beurt, die ons ook aan de hand van dia's liet zien wat er al verloren is gegaan en wat er nog moet worden opgeofferd uit het verleden om plaats te maken voor onze tijd. Wij konden met eigen ogen zien dat vernieuwing niet altijd verbetering betekent.

Meer dan honderd leden en niet-leden woonden deze avond bij.

14-10-00 geslaagde excursie naar Gunterstein

Op die bewuste zaterdag gingen dertig leden van de HKM op excursie naar kasteel Gunterstein in Breukelen. Meer konden er niet mee omdat de ruimten in het kasteel dat niet toelaten. Het bezoeken van een normaal niet-toegankelijke plaats heeft altijd iets extra's. Dat kwam hier des te meer naar voren; werkelijk alle plekken van het kasteel kregen de bezoekers te zien in de tweeëneenhalf uur durende excursie. Onze bijzondere dank gaat uit naar kasteelheer van Gunterstein wiens bevroren toelichtingen een levendig beeld schetsten van de rijke historie van het kasteel.

Rectificaties periodiek 3 september 2000:

Het dagelijks leven in Maarssen rond 1900

Blz. 55, toevoeging aan de tekst van afb. 9: het witte brugwachtershuisje is in de tweede helft van de dertiger jaren vervangen door het huidige, om de toegang tot de Schippersgracht te verbreden.

Blz. 56, Afb. 11, het pad dat wij rechts op de foto zien is niet het jaagpad, dat liep maar aan één kant

van de Vecht, in dit geval de overkant, maar het 'Kerkepaadje', dat gebruikt werd door de R.K.-kerkgangers uit het dorp. Hun kerk stond meer dan een eeuw, tot 1885, bij de huidige R.K.-begraafplaats.

Blz. 59, toevoeging aan de tekst van afb. 15: geheel links is nog een klein stukje te zien van een gebouw waar vóór 1885 het logement 'De Eenhoorn' in was gevestigd. Vanaf oktober 1885 tot 1892 was het in gebruik als pastorie van de R.K.kerk. Daarna maakte het plaats voor de huidige pastorie, die in 1893 in gebruik werd genomen.

Blz. 65, noot 12 moet zijn: Dit heeft nog tot 1 januari 1949 geduurd.
De noten 13 en 14 zijn verwisseld.

Burgerlijke stand rond 1900, in de ondertekening is de naam van Hanny Pouderoyen verkeerd gespeld. Excuses hiervoor!

Oud-Zuilen rond 1900, korte impressies.

Op blz. 71 wordt gewag gemaakt van pannen- en ovenbier. Dit moet zijn ovenbier. Pannenbier schonk men de werklieden oorspronkelijk als de pannen op het dak waren gelegd.

De Langegracht te Maarssen

deel 6

Wij vervolgen onze wandeling over de Langegracht en bekijken de geschiedenis van nummer 14/15. Een grachtenpand uit 1706 met een klokgevel. Op bijgaande foto uit 1966 is het pand nog niet gerestaureerd en bestaat uit een boven- en een benedenwoning. De deur rechts is van de bovenwoning nummer 14.

De oudst bekende bewoner van dit bovenhuis is de genees- en heelmeeester Adriaan Vislaak in 1849. Ook heeft hier rond 1875 de voor Maarssenaars niet onbekende schildersfamilie Grimm gewoond, evenals de schilder Albertus de Man in 1922. Ook van de benedenwoning wil ik u wat bewoners noemen. In 1849 woonde er Nicolaas de Wit, die van beroep schipper was. Hij was gehuwd met Clara Beumer. Hoogstwaarschijnlijk is er vanaf 1907 een winkeltje in het pand geweest, want in dat jaar woonde er de boekhandelaar Hendrikus van Leent en in 1911 Cornelis van Tricht met als beroep winkelier/uitdrager. Op 16 maart 1914 vestigde zich hier Ties Tilstra, een rijwielhersteller. Zijn vrouw dreef in het pand een fietsenwinkeltje. Hij werkte op Soesterberg en was al in het bezit van een motorrijwiel, waarmee hij naar Soesterberg forensde. Na thuiskomst werd de motor op de stoep geparkeerd. Een erg aantrekkelijk object voor de jeugd, die er met hun vingers niet af konden blijven. 'Afblijven', riep Tilstra dan, 'anders sla ik je hardstikke dood'. De in

P.v.d. Griendt, **LANGGRACHT 15**
MAARSSSEN

Meest geëerde
SCHOENMAGAZIJN
in **MAARSSSEN**

 Reparatie-Inrichting

Vraagt en draagt „Marsua“ Schoenen
— De schoen voor iedereen —

Amsterdam geboren Tilstra waakte trouw over zijn bezit en moest vaak deze kreet slaken. Kinderen uit de buurt noemden hem dan ook geen Tilstra maar 'hardstikke dood'.

In 1927 betrok Petrus Adrianus v.d. Griendt het pand om er te wonen en te werken, zijn vrouw runde in het pand een schoenwinkeltje. Hij was een zeer veelzijdig man, met kleine pien-

Afb.1. Juni 1966, de 18e eeuwse top is verloren gegaan, het pand heeft nog twee deuren voorzien van stoeptreden. (foto eigendom auteur).

tere oogjes en een groot hart. In het verenigingsleven heeft hij bergen verzet. Hij was niet alleen de oprichter van het mannenkoor maar zong ook 40 jaar mee. Hij was 35 jaar spuitgast bij de brandweer, 30 jaar lid van Zang en Vriendschap en 17 jaar pistonblazer in het Maarssens Fanfarecorps. Ook was hij, als overtuigd socialist, opzichter van de Fabrieksarbeidersbond, nu Algemene Bedrijfsgroepen Centrale, waar hij 40 jaar trouw lid van bleef.

In 1912 kwam hij met de schoenfabriek van De Nijs' mee naar Maarssen en verdiende toen al f 16,- per week. Hij was voorman. Klaarblijkelijk deed hij dit goed, want hij kreeg reeds na 5 weken een opslag van f 4,-, waarmee hij het voor die tijd lang niet gekke weekloon van f 20,- verdiende. Twintig jaar werkte hij voor deze fabriek tot het faillissement in 1932. De arbeiders stonden op straat. Ze kregen hun laatste loon uitbetaald in gouden tientjes. Van der Griendt kreeg er vier in zijn handen gestopt en vestigde zich hiermee als zelfstandig schoenmaker aan de Lange-

gracht, waar hij tot zijn dood bleef wonen.

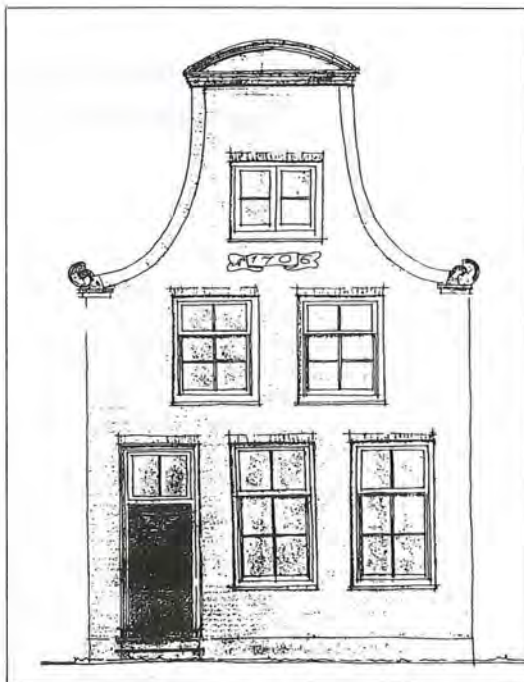
Onderhoud aan huizen was kostbaar en werd dus weinig gepleegd. Van nummer 14/15 ging de gevel in de loop der jaren gevaarlijk voorover hangen en werd een gevaar voor voorbijgangers. In 1958 fietste Van Oosterom, hoofd gemeentewerken, over de Langegracht en zag dat het zo niet langer kon. Hiermee was het lot van de gevel bezegeld. Aannemer Schipper kreeg de opdracht de gevel te slopen en aldus geschiedde. De stenen werden netjes afgebikt en achter Huis ten Bosch, het toenmalig gemeentehuis opgeslagen en de zandstenen krulornamenten van de halsgevel werden bij de rioolzuivering ondergebracht. De oude Van der Griendt hield niet op bij gemeenteambtenaren te informeren hoe het nu stond met de gevelrestauratie van zijn huis. Er gebeurde niets. Alleen werd er een noodvoorziening aangebracht, zoals u ziet op afbeelding nr.1. De gemeente had geen geld en de eigenaar ook niet.

In december 1962 kwam de zaak weer in het nieuws. De heer Jac. Gieling, de nieuwe eigenaar van Huis ten Bosch stelde de gemeente in kennis van het gebruik van een tas stenen die hij op zijn terrein had gevonden waarvan hij een stoepje had laten maken. Hij realiseerde zich dat die stenen misschien niet van hem waren. Hij wilde het stoepje wel weer af laten breken, maar later betaalde hij een bedragje voor de stenen en was die zaak gesloten. Met andere woorden: de gemeente Maarssen had andermans eigendom aan een te goeder trouwe derde doorverkocht.

In 1965 stelde de gemeenteraad eindelijk een krediet van f 4600,- beschikbaar voor de restauratie. In februari '67 kwam er een rijksbijdrage los van f 1840,-. Begin '69 kwam de gemeente in de persoon van de heer Bron met de familie, inmiddels V.d. Griendt jr. praten over de restauratie. Een restauratie was wel mogelijk, maar er was geen aannemer bereid alleen de klokgevel te herstellen. De hele gevel moest eraan geloven. De familie vond dit bijzonder onbillijk, want als de zaak niet zolang was uitgesteld had waarschijnlijk niet de gehele gevel hersteld hoeven worden. Het bleef touwtrekken tot de Rijksdienst voor de Monumentenzorg, begin 1971, de gehele restauratiekosten raamde op f 21.000,-.

In de algehele restauratie verviel er een deur en ook het huisnummer 14, zie afb.2.

De zoon Piet, inmiddels overleden, begon als leersnijder op de schoenfabriek van Marsua en

Afb.2. Links de voorgevel zoals hij was en rechts zoals hij in 1970 weer is geworden.

werd later zeilmaker. Vele Maarssenaars herinneren zich hem nog als spits van v.v. Maarssen in de vijftiger jaren. Hij was een zeer goede spits, die zelfs werd benaderd door DOS, nu FC-Utrecht, maar hij bleef Maarssen trouw. In zijn diensttijd speelde hij in het militaire elftal, ook schaatsen deed hij graag, maar hij blijft in herinnering als de gevierde voetballer van v.v. Maarssen.

Nog steeds woont mevrouw V.d. Griendt in haar

mooie grachtenpand, Langegracht 15, aan de Vecht.

C.W.P. Bloemendaal

Noten:

1. De schoenfabriek van De Nijs zat aanvankelijk aan de Termeerweg en werd later de bekende Maarssense schoenenfabriek van Marsua.

Van de redactie

1. Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.
2. De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.
3. U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren voor 15 december 2000.

De schoolstrijd door de eeuwen heen in Tienhoven/Oud Maarsseveen.

deel 1

Van oudsher was het de taak van de kerk onderwijs te geven. In eerste instantie ging het onderwijs uit van de katholieke kerk en was voornamelijk gericht op het geven van godsdienstonderwijs; bovendien werden de kinderen geoefend voor koor- en kerkdienst. Na de hervorming, in de provincie Utrecht werd het katholieke onderwijs in 1589 verboden, werd de taak overgenomen door de hervormde kerken. De band tussen kerk en onderwijs bleef bestaan, maar de inhoud van het onderwijs veranderde. Aanvankelijk werd het onderwijs in de meeste gevallen gegeven door een koster of behielp men zich met een voormalig pastoor die na de reformatie toch ook in leven moest zien te blijven. Ook werd er in een aantal dorpen in de provincie Utrecht helemaal geen onderwijs gegeven. Pas nadat in 1618 de Dordtse Synode had plaatsgevonden en de nieuw ontworpen kerkorde ook in Utrecht was aangenomen, kwam er enige lijn in het onderwijs. Alle kosters en onderwijzers werden verplicht hun instemming te betuigen met de zogenaamde formulieren van enigheid.¹ Als zij dit niet deden werden zij ontslagen. Zij werden door de kerkenraad benoemd, nadat zij waren getest op godsdienstkennis en rechtzinnigheid, vaardigheid in lezen en schrijven en zingen. Voorlezen en voorzingen behoorde ook tot de competenties. Ook hun levenswandel werd beoordeeld, dronken kosters waren geen uitzondering. Het onderwijs zelf bestond uit het leren lezen en schrijven en in bijzondere gevallen, rekenen. De classis² wilde dat het onderwijs minder afhankelijk werd van de bevolking en moedigde daarom de combinatie koster/onderwijzer aan. In 1750 verdiende een koster/onderwijzer f 136,- per jaar en enkele emolumenten. De ouders betaalden in die tijd schoolgeld per maand. Voor het leren lezen betaalden zij drie stuivers voor schrijven vijf stuivers en voor rekenen zeven stuivers. Als er verzuimd werd, vooral zomers, werd er niet betaald. Ook hieraan wilde de classis een eind maken. Er moest het hele jaar worden schoolgegaan ook al in verband met de inkomsten van de koster.

In de 18e eeuw kwamen er ook grote veranderingen in de pedagogische denkbeelden. Tot dan toe had men zich, op een enkele uitzondering na, meer voor de leerstof geïnteresseerd dan voor de leerling. Tijdens de Verlichting³ werd gestreefd naar politieke en culturele mondigheid voor iedereen en dit had natuurlijk ook consequenties voor het onderwijs. Men verwachtte van de school dat zij alle kinderen zou weten op te voeden tot goede staatsburgers; het onderwijs diende voortaan democratisch te zijn. De denkbeelden van de Franse Revolutie (1789-1794) en de groeiende macht van de nationale staten leidden ertoe dat het onderwijs steeds meer centraal werd geregeld.

De Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, in 1784 door Jan Nieuwenhuysen te Edam gesticht, maakte zich hier zeer verdienstelijk. Onder invloed van het Nut kwamen de eerste nationale schoolwetten tot stand, waarvan die van Van der Palm en Van den Ende tot in het buitenland bekend werd. Zij muntten uit door een goede organisatie van het schoolwezen, het stellen van hoge eisen waaraan de onderwijzer moest voldoen en de controle hierop door een groot aantal inspecteurs. De door de wet omschreven doelstelling van het onderwijs was 'Opleiding tot Maatschappelijke en Christelijke deugden'. Deze wet ondervond een steeds grotere oppositie van de kant van de orthodoxe protestanten en de katholieken. De Grondwet van 1848 (Thorbecke) verklaarde het geven van onderwijs vrij, maar de schoolwet van 1857 kwam niet tegemoet aan de vraag om subsidie voor andere dan de staatscholen. Er ontstond een hevige strijd. Na het aannemen van de Leerplichtwet in 1900 werd het toekennen van subsidie aan bijzondere scholen een morele plicht. Pas in 1920 kwam de financiële gelijkstelling van openbaar en bijzonder onderwijs, althans in het lager onderwijs, tot stand.

Terug naar Tienhoven

1812 was een rampjaar in de geschiedenis van Tienhoven. Op 9 september brak een grote brand uit en legde de kerk, school en pastorie en

negen woningen in de as. Bij die brand werd het hele kerkelijk archief verwoest. Daardoor is er veel verloren gegaan over de geschiedenis van Tienhoven tot 1812.

Afb.1. Op deze kaart, waarvan de opname dateert uit $\pm$ 1890, ziet Tienhoven er nog bijzonder rustig uit. Rechts van het water zou in 1891 de gereformeerde school gebouwd worden.

In 1813 kwam er gelukkig alweer een nieuw 'schoolhuis' en een woning voor de 'leeraar'.

Rond 1830 was dit schoolgebouw te Tienhoven zo vervallen dat werd besloten tot het 'publiek aan de minstaannemende zullen aanbesteden het Verbeteren en in orde brengen van het schoollocaal te Tienhoven met alle leverentiën van hout, ijzer, schilders en verdere benodigdheden en arbeidslonen niets hoegenaamd uitgezonderd.' Zij stelden daarvoor eenendertig artikelen op waarin de werkzaamheden nauwgezet werden omschreven en de eisen waaraan de renovatie moest voldoen. Er staat o.a. 'Alle tot dit werk benodigde materialen moeten zonder eenig gebrek en van de beste soort zijn. Geene materialen zullen mogen verwerkt worden voordat dezelve geëxamineerd en goedgekeurd zijn. Ook zullen de afgekeurde stukken dadelijk van het werk vervoerd moeten worden op een boete van Twintig guldens wanneer zij nader op het werk mogen komen.'⁴

De aanneemsom bedroeg f 1724,- de kosten der werkzaamheden kwamen uiteindelijk op f 1590,-.

Ook de omschrijving van de sanitaire voorzieningen was vastgelegd: 'Den aannemer zal het oude secreet weg moeten nemen en weder een nieuw te maken op de plaats waar men nader aangewezen zal worden ter breedte van ...' Uit de zeer nauwkeurige omschrijving blijkt dat het secreet zich, als te doen gebruikelijk, in een apart gebouwtje buiten op het schoolterrein bevond.

Bij een besluit van Ged.Staten van 28 mei 1858 werden de gemeenten Tienhoven, Maarsseveen

en Breukelen St. Pieter gemachtigd tot het maken van een gemeenschappelijke regeling voor het onderwijs in deze gemeenten. Er kwam één gemeenschappelijke openbare school voor lager onderwijs gevestigd te Tienhoven. Deze school werd dus een openbare school op christelijke grondslag, waarvoor de financiën door de gemeenschap werden opgebracht. Het onderwijs werd dus aan de verantwoordelijkheid van de kerk onttrokken.

In 1862 werd al besloten een nieuwe school en onderwijzerswoning te bouwen en werd een nieuwe regeling voor de kosten van het onderwijs aangenomen. Door de drie betrokken gemeenten werd ook vastgelegd dat Breukelen St.Pieter, waaronder Breukeleveen viel, en Maarsseveen voor Oud-Maarsseveen, f 150,- per jaar zouden bijdragen voor het medegebruik van de school. Alle kosten voor het onderwijs zouden door de drie gemeenten gelijkelijk worden gedragen.

De jaarwedde van de hoofdonderwijzer werd bepaald op f 500,-, van de hulponderwijzer op f 200,- ten hoogste f 300,-.

Kinderen werden op school toegelaten op 1 mei en 1 november. Als er tussentijds nieuwe inwoners kwamen, mochten hun kinderen, vanaf de eerste schooldag van de maand na aankomst, worden toegelaten.

Uit het archief van de gemeente Tienhoven inv.nr.1378 blijkt hetvolgende:

'Gelet op het besluit van de Heren Gedeputeerde Staten dezer provincie van den 28

Mei 1858 no 5 houdende machtiging tot gemeenschappelijke regeling van het onderwijs in Tienhoven, Maarsseveen en Breukeleveen, voorzover M'veen, alleen Oud M'veen en Breukelen St.Pieters, alleen Breukeleveen.

Besluit art.1.

Wordt gedurende het hele jaar school gehouden op alle werkdagen behalve op zaterdag en de algemeen erkende Christelijke feestdagen en de navolgende vacantes. De schooltijden dagelijks van 9 tot 11.30 en van 1.30 - 4. In de maanden Jan. Febr. Nov, Dec. drie avonden gedurende 2 uren avondschool.

art.2.

Vacantes : de week van Paaschen, die van Pinksteren en die van Kerstmis, de Hemelvaartsdag en Nieuw Jaarsdag

art.3.

Kinderen beneden de zes en boven de veertien worden niet op school toegelaten.

art.4.

De Hoofdonderwijzer zorgt voor het tijdig op school komen der leerlingen en gewent dezen aan orde en goede zeden.

art.5.

De Hoofdonderwijzer verdeelt de leerlingen over de klassen en ziet toe dat in het lokaal waar hij zelf geen onderricht geeft, dit door de hulponderwijzer wordt gedaan.

De school moet behoorlijk worden gelucht en zindelijk worden gehouden.

art.6.

De Hoofdonderwijzer is bevoegd leerlingen wegens grove onzindelijkheid of hinderlijke wanordelijkheid tijdelijk uit de school te verwijderen.'

art.7.Hij doet jaarlijks voor 31 januari verslag aan de Burgemeester en wethouders omtrent de toestand der school, de geschiktheid en het gedrag der hulponderwijzer en kweekelingen en het gedrag en de vorderingen der leerlingen.

Dan vinden we in de notulen van de raad der gemeente Tienhoven van 11 februari 1873 dat er sprake was van de bouw van een nieuwe openbare school. Allereerst moest de plaats voor de school worden bepaald. Na enige discussie werd besloten de school op de oude plaats te bouwen. Hiervoor was het nodig de grond van de kerk, waar de school van oudsher op stond, in eigendom te krijgen, anders zou er geen subsidie worden verstrekt. De raadsleden werd verzocht eens onderhands bij de kerkenraad te in-

formeren of zij tot verkoop bereid zou zijn. Dit bleek wel te kunnen want in de raadsvergadering van 29 augustus 1873 werd met algemene stemmen besloten over te gaan tot de bouw van een nieuw schoolgebouw mits door Rijk en provincie genoegzame subsidie zou worden verstrekt. De gemeente wilde zelf f 6.000,- bijdragen.

In de notulen van de vergadering van 30 november 1874 lezen we: 'In verband met de op handen zijnde aanvang van den aanbouw der nieuwe school en onderwijzerswoning stelt de voorzitter voor- ten eerste- na bekomen magtiging van Heeren Gedeputeerde Staten dezer provincie- over te gaan tot de aankoop van de oude school en onderwijzerswoning thans toebehorend aan de Herv.Kerk van Tienhoven, die zich reeds vroeger bereid heeft verklaard het perceel in koop aan de gemeente af te staan voor een sometc.'

Op 19 december 1874 werd een openbare aanbesteding ten behoeve van de bouw van een nieuwe school en onderwijzerswoning gedaan. Het 'Proces-Verbaal' luidde: 'Op heden Zaterdag den Negentiende December 1800 vier en zeven- tig des namiddags te twee ure is door Burge- meester en Wethouders van Tienhoven ten over- staan eener Commissie uit het College van Hee- ren Gedeputeerde Staten van Utrecht in bijzijn van den Heer Hoofd Ingenieur van den Waters- taat in het 8e district in het lokaal van het provin- ciaal bestuur van Utrecht overgegaan tot de openbare aanbesteding van het bouwen eener school voor Lager Onderwijs met onderwijzers- woning te Tienhoven.....etc.'

Er waren veertien inschrijvers en H. Hageman wonende te Maarssen, provincie Utrecht was degene met het laagste inschrijfbedrag van f 14.068,-. Hem werd het werk gegund, nadat de heren Joh. Hageman te Utrecht en Jan Hage- man uit Breukelen zich bereid hadden verklaard borg te zijn. Vervolgens werd het Proces Verbaal met de handtekeningen van de twee heren Ha- geman, de burgmeester Ph. Collard en wethou- der B. van Walderveen van Tienhoven, gedepu- teerde G.J. Verheren van Themaat en de hoof- dingenieur van Waterstaat L.J. Dufellcé Muller geregistreerd te Maarssen op 24 december 1874. De bouw van de school kon beginnen.

Nu deed zich een nieuw probleem voor. Wat moest er gebeuren met de onderwijzer en zijn gezin ten tijde van afbraak en nieuwbouw en

waar konden de lessen worden voortgezet? Aan raadlid J.G. Kroon werd opgedragen een tijdelijke huisvesting voor het onderwijzersgezin te vinden. Tevens werd hem te kennen gegeven dat het de Raad aangenaam zou zijn als hij zou besluiten de familie Boezel⁶ het voorgedeelte van zijn woning tijdelijk af te staan. Het lid E. Slot werd verzocht 'het daartoe te willen leiden dat reeds in het begin van januari de kinderen gebruik zullen kunnen maken van de kerk ter vervanging van de school.'

In de raadsvergadering van 16 februari werd besloten een beloning van f 1,- per week beschikbaar te stellen voor het twee maal per week verplaatsten van de schoolbanken uit de kerk naar een andere plaats.

Uit het raadverslag van 16-2-1875 blijkt dat het Rijk voor het bouwen der school en onderwijzerswoning een subsidie verleende van f 3629,-. Voor de aankoop van de grond wordt een lening aangegaan van f 9000,-. 'Gehoord de mededeling van de voorzitter dat de heer H.W. Willink van Collen, ambachtsheer van Tienhoven en wonende op den huize Gunterstein onder de gemeente Breukelen St.Pieter zich bereid heeft verklaard om aan de gemeente Tienhoven tegen de zeer lage rente van drie ten honderd 's jaars een kapitaal te leenen van negenduizend gulden. Welk kapitaal hij terug wenscht te ontvangen in dertig jaarlijkse termijnen van f 300,-.' Onder voorbehoud van de goedkeuring van Gedeputeerde Staten werd besloten dit aanbod te aan-

SCHOOL
voor lager onderwijs,
met
ONDERWIJZERS-
WONING,
te Tienhoven.
Raming f 17,200.

BESTEK EN VOORWAARDEN,

tot het bouwen van eene SCHOOL
voor lager onderwijs, met ONDER-
WIJZERSWONING, te Tienhoven.

INHOUD.

I^e Afdeling. Beschrijving.
IIe " Voorchriften voor de uitvoering.
IIIe " Voorwaarden van algemeenen aard.

EERSTE AFDEELING.

BESCHRIJVING.

ART. 1.

Algemeene omschrijving. § 1. Het werk in dit bestek omschreven, bestaat in:

- a. Het bouwen van eene School voor lager onderwijs, met onderwijzerswoning, te Tienhoven.
- b. Het stellen van rasterwerken en het leggen van bestrating.

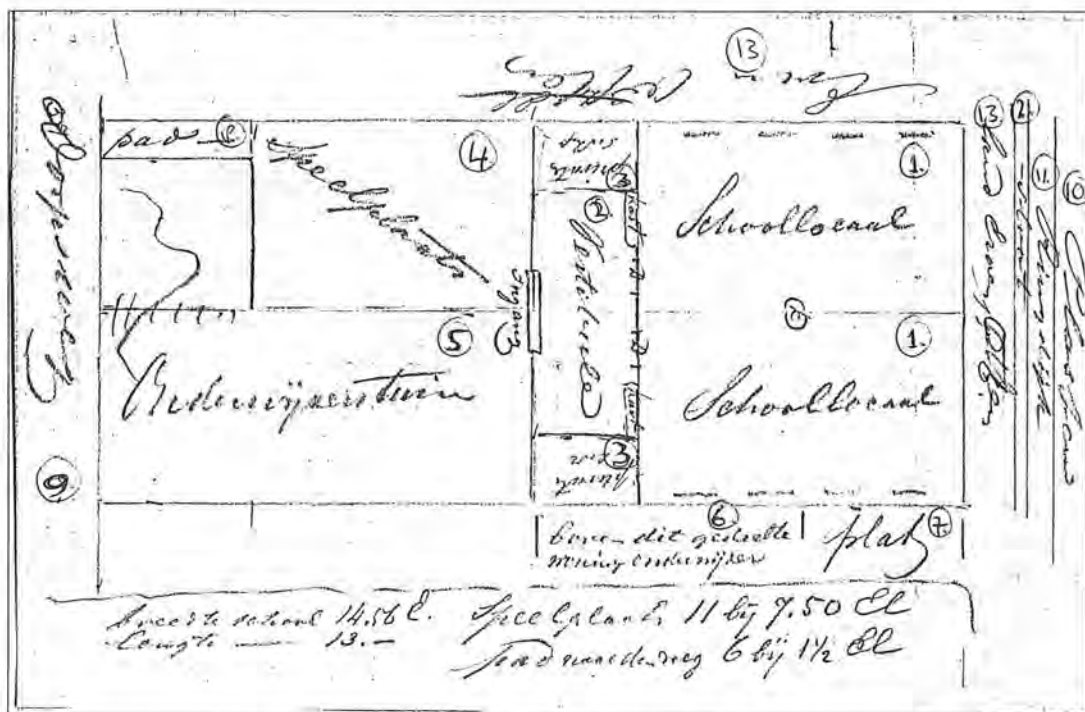
Hoofd-afmetingen. § 2. De hoofdafmetingen van het gebouw, behalve de sprongen, zijn:

Breedte buitenwerks	15.20 M.
Lengte of diepte buitenwerks	17.05 "
Lengte of diepte der school binnenwerks.	10.60 "
Breedte van ieder der schoollokalen binnen- werks	7.25 "
Bovenkant begane vloer boven peil.	0.15 "

Afb. 2

vaarden.
Op 8 september 1875 was de nieuwe openbare school op christelijke grondslag klaar.

Vervolgens lezen we: 'Heden den zevenden december 1875 des voormiddags te elf ure voor het kerkgebouw de Hervormde gemeente te Tienhoven zal door den Burgemeester der gemeente Tienhoven worden overgegaan tot den openbaren verkoop van enige oude schoolmeubelen van gezegde burgerlijke gemeente en gelegen vóór

Afb.3. De plattegrond uit 1873 van de openbare school : 1. schoollokalen, 2.vestibule, 3. privaten, 4. speelplaats, 5. onderwijzerstuin, 6. boven dit gedeelte woning onderwijzer, 7. plat, 8. pad, 9. dorpsweg, 10. plassen, 11. ringdijk, 12. ringsloot, 13. land erven Otten. Breedte school 14.56 el, lengte 13 el, speelplaats 11 bij 7.50 el, pad naar de weg 6 bij 1 1/2 el. 1 el is $\pm$ 68 cm.

het kerkgebouw voornoemd'. Er waren ook nog diverse voorwaarden m.b.t. betaling en levering beschreven, maar het kwam erop neer dat Jan van Walderveen in het bezit kwam van zestien banken voor f 13,90 en acht banken voor f 7,- en Jan de Pijper legde beslag op twee schoolborden voor de somma van f 2,10. De veiling had totaal f 23,- opgebracht.

Op 16 augustus 1889 ging er een brief uit aan de districts schoolopziener met het verzoek om aan de westzijde der school bomen te mogen planten of de zes ramen der beide schoollokalen van buiten-jaloezieën te voorzien ten einde het binnendringen der zonnestralen te beletten.

De heren wethouders gaven de voorkeur aan bomen (dat was de voordeligste oplossing). De burgemeester achtte jaloezieën veel beter, omdat als de zon schijnt het bewegen van de bladeren zeer hinderlijk zal zijn voor de kinderen en bovendien bomen tijdens minder mooi weer veel licht wegnemen. Het werden toch bomen.

In het verslag van 7 februari 1890 vinden we ook nog een tekenend stukje, 'Verder deelt de voorzitter mede dat de privaten in de beide schoollokalen dusdanige stank verspreiden dat het nodig is daartegen maatregelen te nemen. Hij heeft door een deskundige de toestand doen opnemen; een kleine verandering van het gedeelte, waar thans de privaten bestaan, kan het gebrek verhelpen; de kosten worden geraamd op ongeveer f 112,-. Nadat de leden van de raad op de plaats zelve zich overtuigd hadden van de wenschelijkheid de door de voorzitter voorgesteld wordende verandering te doen plaats hebben, werden met algemene stemmen de noodige uitgaven toegestaan.'

De raad had al in september 1887 toegestemd in het schoonhouden van de school door H. Bakker (ook veldwachter) voor f 40,- per jaar. 'daaronder ook begrepen het reinhouden der privaten en waterbakken'.

Afb.4. Gereformeerde school met onderwijzerswoning te Tienhoven gefotografeerd in de vijftiger jaren van de vorige eeuw.

De Doleantie slaat toe⁶

Eind tachtiger jaren van de 19e eeuw zien wij iets nieuws gebeuren op onderwijsgebied in Tienhoven. Er scheidde zich een beweging af, die niet voldoende vertrouwen meer had in de openbare school op christelijke grondslag. Aanleiding tot dit alles was de scheuring in de Hervormde kerk in Nederland. In 1886 maakten de dolerenden (zij die zich beklagen) zich los uit het synodaal verband der Ned. Herv. Kerk omdat de synode de vrijheid in de leer huns inziens te ver uitstreekte en onder protest dat hun niet de beschikking over de kerkgoederen werd gelaten.

De inwoners werden gepolst over de wenselijkheid van het stichten van een gereformeerde school en de Schoolcommissie Tienhoven werd met dat doel opgericht. Uit de notulen van de commissie van 14 maart 1889 blijkt, dat het ernst zou worden met het stichten van een tweede christelijke school, waarmee natuurlijk lang niet iedereen was ingenomen. Het bestuur bracht rapport uit over de aankoop van een stuk grond voor het bouwen van een school en schoolmeestershuis. Het ging over een stuk grond van H. de Bree dat voor f 900,- of f 950,- kon wor-

den aangekocht.

Verder blijkt dat dit een van de eerste vergaderingen van de commissie was, want als voorzitter tekende G. Vlaanderen, maar ter vergadering moesten zowel de penningmeester als de secretaris nog worden gekozen, respectievelijk P. ten Have en J. v.d. Wilt.

Uit het verslag van de vergadering van 10 juni 1889 blijkt dat het stuk grond te Tienhoven inderdaad voor f 900,- werd aangeschaft. Dit was mede mogelijk door een gift van f 600,- van N. Veen. Om aan meer geld te komen ging men met een lijst voor vrije giften en een lijst voor renteloze aandelen van f 50,- door de gemeente, maar het geld stroomde nog niet binnen. Enkele commissieleden hadden zelfs bezwaar er mee door te gaan, toch werd besloten de moed nog niet op te geven. Uit de notulen van 13 januari 1890 blijkt dat er uiteindelijk wel succes werd geboekt. Er was toen toch f 1131,32 in kas, de grondaankoop was al betaald, er waren negenentwintig renteloze aandelen van f 50,- toegezegd en er werd besloten een lening aan te gaan tegen 3% rente. Op 17 maart 1890 besloot men tot de bouw van school met huis, als architect werd de

Afb.5. Maarsseveen rond 1890.

heer H. Pieneman in de arm genomen.

Op 1 mei 1891 werd de opening der school gesteld op 11 of 12 mei a.s. De eerste hoofdonderwijzer van de gereformeerde school was de heer Emmens tegen een salaris van f 800,- per jaar. Voor een hulponderwijzer zouden ze dieper in de buidel moeten tasten dan de voorgenomen f 400,-, want er waren geen reacties op de advertentie gekomen. Men besloot het bedrag naar f 475,- te verhogen. Een onderwijzeres kreeg f 450,-. Sophia v.d. Wild werd aangenomen om nuttige handwerken te onderwijzen tegen een vergoeding van f 25,- per jaar.

Toen waren er dus twee lagere scholen in Tienhoven.

De openbare school op christelijke grondslag, die door de gemeenten Tienhoven Maarsseveen en Breukelen, gezamenlijk werd gesubsidieerd en de Gereformeerde school die op andere wijze aan inkomsten moest komen, maar die in de persoon van haar gewezen penningmeester (hij trad 21 december 1894 af) gemeenteraadslid Ten Have een prima vertegenwoordiger van haar belangen had gevonden. Toen hij eenmaal tot gemeenteraadslid was benoemd in 1895 en later wethouder/locoburgemeester werd, kon hij uitstekend de belangen van de gereformeerde school in de gaten houden. Hij wist precies wat er met betrekking tot de openbare school omging en kon dus naar aanleiding daarvan ook voor subsidies voor de gereformeerde school pleiten. De heer Ten Have bleef meer dan twintig

jaar deel uitmaken van de gemeenteraad van Tienhoven.

Een nieuwe school in Maarsseveen?

In de raadsvergadering van 21-7-1897 merkte wethouder Ten Have op dat de gemeenschappelijke regeling m.b.t. de schoolgelden voor de openbare school onbillijk was omdat er veel kinderen (de helft der school) uit Maarsseveen kwamen en maar een gering aantal uit Breukeleveen. De voorzitter antwoordde hierop: *'het niet raadzaam te achten de zaak aan te roeren, omdat naar hij gehoord heeft de gemeente Maarsseveen het plan heeft zelf een school te bouwen'*. Iedere gemeente droeg nog steeds een derde van de kosten bij, zijnde f 150,-. Het zou nog dertien jaar duren voor er definitief verandering kwam in de zaak. Wel was er in de vergadering van 27-7-1904 sprake van een brief van Breukelen St. Pieter waarin stond dat zij niet langer bereid waren de gemeenschappelijke onderwijsregeling te doen voortbestaan. Zij wensten een andere regeling, omdat zij nog maar weinig leerlingen uit hun dorp naar de school in Tienhoven zagen gaan. In de vergadering van 12-10-1904 kwam de wijziging er, maar toen bleek Maarsseveen ernstige bezwaren te hebben. Misschien was dit mede aanleiding voor het stichten van een eigen school?

In de notulen van de raadsvergadering van 4 mei 1907 is er sprake van een onderwijsgeschied. Maarsseveen was toen niet langer bereid het verschuldigde bedrag voor het geven van onder-

wijs per vooruitbetaling aan Tienhoven te voldoen. De burgemeester stelde dat dit een 'geschil van bestuur' was en dat het aanhangig moest worden gemaakt bij Gedeputeerde Staten. Er werd een raadscommissie benoemd waarin de heren Ten Have en Slot werden benoemd en de gemeentesecretaris als adviserend lid werd toegevoegd om een onderhoud met G.S. voor te bereiden en toe te lichten

In de raadsvergadering van 25-8-1908 deelde de voorzitter mee dat de koningin zich onbevoegd verklaarde in het geschil van het onderwijs met Maarsseveen een beslissing te nemen. Zo hoog was de zaak inmiddels al opgelopen. Om een civiel rechtelijk geding mogelijk nog te ontgaan werd er een bemiddelingsvoorstel gedaan aan beide andere gemeenten om alsnog de verschuldigde kosten over 1906 en 1907 te voldoen, hetgeen geschiedde. Er bleef echter wrijving, met name over een wachtgeldregeling voor het onderwijzend personeel, waar ook weer de verdeling van de kosten het struikelblok werd. Maar dan lezen we: Raadsbesluit van de gemeente Tienhoven op voorstel van B en W: *'Gezien zijn besluit van 15 februari 1909 goedgekeurd door heeren Gedeputeerde Staten van Utrecht, den 23 en Februari s.a.v. 3e afd. no 555/440, waarbij met de gemeente Maarsseveen eene regeling wordt getroffen tot toelating van kinderen uit deze gemeente op de openbare lagere school te Maarsseveen, welke regeling 1 januari a.s. in werking treedt; Gelet op art 19 eerste lid, sub a der Wet op het lager onderwijs. Besluit de openbare lagere school in deze gemeente gelegen aan den Looydijk no 102, alhier, met ingang van 1 januari 1910 op te heffen. Aldus gedaan in de vergadering van den 9e Dec 1909'*. Regeling : art.2. Gemeente Tienhoven int te halen bate de schoolgelden, verschuldigd voor de leerlingen uit die gemeente. Art.3. De gemeente Tienhoven betaalt jaarlijks in de maand Januari aan de gemeente Maarsseveen 15 gld voor elke leerling uit de gemeente Tienhoven over het afgelopen jaar op school toegelaten.

Opeens waren de rollen nu omgekeerd. De schoolinventaris werd verkocht en het schoolgebouw zou gemeentehuis en burgemeesterswoning worden⁷ zo lezen wij in een proces verbaal van de volgende strekking: *'Heden den dertiende oktober negentienhonderd en tien des smorgens te elf ure zijn wij Burgemeester en Wethouders der gemeente Tienhoven overgegaan tot de openbare aanbesteding van: 'Het*

verbouwen van het bestaande schoolgebouw met onderwijzerswoning tot Gemeentehuis en Burgemeesterswoning met bijlevering van alle daartoe behorende materialen..... enz.'

Bij de opening van de school in Maarsseveen werd het voormalig schoolbestuur van Tienhoven niet uitgenodigd. Was er nog sprake van een slechte verhouding? Per slot had Maarsseveen de openbare school van Tienhoven afgepakt.

De gereformeerde school bleef in Tienhoven en de openbare school kwam in Maarsseveen. De leerlingen uit Breukeleveen, Maarsseveen en Tienhoven werden over beide scholen verdeeld, waarbij voor sommige ouders, niet alleen het godsdienstonderwijs maar ook de afstand tot de school doorslaggevend was. De concurrentiestrijd duurde tot 1930, maar daarover in deel 2 meer.

A.H.Hogenhout-Hofman

Noten:

1. Hieronder verstond men de Nederlandse geloofsbelijdenis, de Heidelbergse catechismus en de in 1619 aangenomen Dordtse leerregels.
2. Classis - onderafdeling van het provinciaalkerkbestuur van de Ned. Hervormde Kerk)
3. De Verlichting, een periode in de Europese cultuurgeschiedenis en meer in het algemeen de aanduiding van een op verstandelijk inzicht gebaseerde vooroordeelsvrije houding.
4. Gemeente archief Tienhoven inv.nr.1390
5. De familie Boezel was een bekende onderwijzersfamilie aldaar, vier generaties Boezel hebben gedurende ± 150 jaar de schoolkinderen onderwezen. De laatste meester Boezel vertrekt nog als hulponderwijzer naar elders.
6. De doleantie: Een inleiding Theologische onenigheid, J.W. Verhoef, periodiek HKM, nr.4, jaarg.22, december 1995.
7. Zie voor een afbeelding van het latere burgemeestershuis de voorplaat van ons periodiek van 1994.

Bronnen worden vermeld aan het einde van het tweede, tevens laatste deel van dit verhaal, dat zal verschijnen in ons volgende periodiek.

Afb. 1. Langegracht 9 rond 1915, het huis dat Cornelis de Bruin met zijn gezin bewoonde, van 1913-1918.

Cornelis de Bruin

Op 7 april 1870 werd Cornelis de Bruin te Utrecht geboren. Zijn ouders verhuisden al snel naar Amsterdam, waar Cornelis de lagere school bezocht. Op zijn dertiende jaar ging hij naar Hilversum om het schildersvak te leren, gevolgd door lessen aan de avondtekenklas van de Rijksacademie voor Beeldende Kunsten te Amsterdam. Hij maakte deze opleiding niet af. Eind 1894 werd in Amsterdam de plateelbakkerij 'De Distel' opgericht, waar Cornelis de artistieke leiding kreeg. Hij was daar ook ontwerper. Hij bleef hier tot ca. 1903. In die jaren hervatte hij de studie aan de Academie. Ook in deze tijd breidde de Distel uit en kreeg een nieuwe leiding, omdat Cornelis vetrok naar een andere baan. Rond 1900 maakte Cornelis voor Café Transvalia te Rotterdam verschillende tegeltafelen. De acht grote tafelen waren voorstellingen uit de Boerenoorlog en acht kleine waren portretten van de generaals die in deze oorlog naam maakten. Bij een verbouwing in 1970 werden deze tafelen teruggevonden en zijn toen aangekocht door het Oorlogsmuseum in Bloemfontein in Zuid-Afrika.

Van 1903 tot 1906 werkte hij bij de Dordtsche Kunstpotterij (DKP) te Dordrecht. Daar gemaakte potten werden volgens hetzelfde procédé in mallen gegoten, zoals Hans van Bommel dat beschreef voor het Maarssense Lukas-aardewerk. (HKM periodiek nr.4, jaarg.26, 1999).

Naast het decoreren van aardewerk en tegels ontwierp hij ook modellen voor vazen en maakte hij beeldjes. Als in 1974 over de DKP een tentoonstelling wordt gehouden, in museum Mr Simon van Gijn te Dordrecht, is daar ook werk van Cornelis te zien.

In 1905 kwam hij in contact met A.M.A. Heystee, een tegelhandelaar uit Amsterdam, die tegels bij DKP kocht en wel waardering had voor zijn werk. Op 1 april 1906 trad De Bruin in dienst van plateelbakkerij 'Delft' te Hilversum en verhuisde daarvoor naar Laren. In 1910 volgde een verhuizing naar Bunnik en in 1913 naar Maarssen.

In het archief van de gemeente Maarssen is een aanvraag van A.M.A. Heystee en C. de Bruin voor het plaatsen van een moffeloven teruggevonden, compleet met ontwerptekening. Cornelis woonde met zijn gezin op de Langegracht 9, dat pand liep in die tijd door tot aan de Nassaustraet. In dat achterste

Afb. 2. Schilderij van Cornelis de Bruin, getiteld Winter, Maarssenveen.

deel werd de oven geplaatst. (zie afb.1).

Naast het vervaardigen van aardewerk in zijn 'De Terra Cotta'fabriek, maakte Cornelis ook schilderijen.

Dank zij mijn oproep in het periodiek nr.3, jaarg.26 is één schilderij teruggevonden. Zie afb. 2. Het stelt een boerderij in Maarssenveen voor in een winterlandschap en is gesigneerd C. de Bruin. Achterop staat: 'Winter, Maarsseveen, origineel Corns de Bruin'. Waar we nog geen antwoord op hebben is de vraag welke boerderij hij hier heeft geschilderd. Mocht u het weten, wilt u het ons dan melden?

Tijdens zijn Maarssense periode werkte hij ook voor Villeroy en Boch. Hij was bevriend met Willem van Leusden en drie maanden na zijn verhuizing naar Baarn hielden de twee kunstenaars nog een gezamenlijke tentoonstelling. (zie periodiek nr. 3, jaarg.26, blz.47).

In 1923 verhuisde de familie opnieuw, nu naar Amsterdam, waar Cornelis in 1940 overleed.

In een artikel van Mevrouw Singelenberg-Van der Meer over Cornelis de Bruin, lezen we dat er alleen schilderijen bekend zijn in familiebezit en één in bezit van de gemeente Amsterdam. Het is dus vrij uniek dat er nu een schilderij in Maarssen bekend is geworden.

Jan Witte

Noot:

1. De oorlog van de boeren in Zuid-Afrika tegen de Engelsen, 1899-1902.

Hoe Huydecoper aan zijn naam kwam.

Er zijn al vele lezingen over het ontstaan van de naam Huydecoper de revue gepasseerd. Ook de heer E.A.J. v.d. Wal had weer een nieuwe fantasie, tijdens zijn lezing van 11 november 1999. Naar aanleiding hiervan maakte Maria Zevenbergen, assistent-archivaris van de gemeente Maarssen, mij attent op het familieregister van de Huydecopers, dat zich in het archief te Maarssen bevindt. Het is het enige stuk m.b.t. de Huydecopers dat in Maarssen te vinden is, alle andere archiefstukken worden bewaard in het Utrechts archief. Uit dit stuk, dat waarschijnlijk is opgesteld door een familielid van de Huydecopers uit gegevens van overlevering, blijkt zonneklaar dat Jan Ball de naam van zijn grootmoeder aannam. Hierna volgt het relevante gedeelte van de tekst, te beginnen met de grootvader van Jan Huydecoper, de eerste Huydecoper van Goudestein.

Andries Ball van Wieringen zie folio 4.

(wellicht) geboren te Rijswijk 1482

trouwde te ... Cornelia van Haaften, geb. te ... en won bij hem geen kinderen.

trouwde ten 2e male te Amsterdam op 17 mei 1526 met Aegje Huydecoper geb. te *doorgehaald*: Friesland, dochter van Luyt Willemsz *doorgehaald*: Huydecoper.

De kinderen uit zijn tweede huwelijk gesproten zijn:

1. Jacob Ball van Wieringen gezegd van Rijswijk, waarbij met *potlood* staat geschreven van Rijswijk (v.W) (gez.) Huydecoper.
2. dochter Pietertje Ball van Wieringen

1. **Jacob Ball van Wieringen gezegd Rijswijk**, geb. 1510/6 trouwde met Machteld van Beuninghen geb.... Uit dit huwelijk werden drie kinderen geboren:

1. Andries Ball van Wieringen (*met potlood*) en Rijkwiijk gezegd Huydecoper
2. Jan Ball van Wieringen gezegd Huydecoper
3. Govert Ball van Wieringen (*met potlood*) en Rijswijk

2. **Jan Ball van Wieringen gezegd Huydecoper**, geboren 1541/42 trouwde in 1564 eerst met Elisabeth van Wouw, dochter van Hendrik van Wouw. Zij sterft te Amsterdam 1596 en

won bij hem 8 kinderen, die allen de naam Huydecoper dragen, zes dochters en twee zonen, die beiden jong zijn overleden. Hij trouwt voor de tweede keer te Amsterdam op 2 mei 1596 met Elisabeth van Gemen, geboren te Deventer 1566 of 67, dochter van Gerrit van Gemen. Uit dit huwelijk werden 2 kinderen geboren:

1. Joan Huydecoper

2. Joseph Huydecoper overleden in 1661.

Jan Ball van Wieringen gezegd Huydecoper is al een bijzonder belangrijk en invloedrijk man in de stad Amsterdam, maar brengt het niet tot burgemeester.

We lezen in het register over de vele ambten die hij heeft bekleed en dan staat er op Folio 16 verso:

'Hij nam den naam en het wapen van Huydecoper aan naar zijn grootmoeder Luyt Huydecoper volgens scheiding van een huis gepasseerd bij Schepenen van Amsterdam in dato 17 mei 1526 tusschen Jacob Jansz en Luyt Huydecoper Willemsdr.'

(met potlood ertussen geschreven)

Hij kocht in 1608 de buitenplaats Goudestein aan de Vecht onder Nieuw Maarsseveen.

'Volgens de Amst.Radenkaart voerde hij tot wapen van goud' beladen met 3 ossekreuzen en hoorns van sable² en pal, en een ster van zes stralen, van sable en chef; doch hij schijnt gezegelt te hebben met dit wapen écartelé³ 1 en 4 van sable en met een ster van 8 stralen van zilver⁴: 2 en 3 van goud beladen met de drie voornoemde ossekreuzen. Evenzo is het te vinden in Colijn wapenboek....dl....ll no. 121.'

Huydecoper werd begraven in de Oude Kerk te Amsterdam op het hoogkoor op 25 april 1627. Zijn vrouw Elisabeth van Gemen werd ook in de Oude Kerk begraven op 2 oktober 1652.

A.H. Hogenhout-Hofman

Noten::

1. Geel. 2. Zwart. 3. In vieren gedeeld. 4. Wit.

Met dank aan Marja Hatzmann voor het op schrift stellen.

Jean Rousset de Missy in Maarssen

(een inwoner van betekenis)

Jean Rousset de Missy was rond 1740 in de Republiek een bekend en invloedrijk persoon. Doordat hij aan het einde van zijn leven een aantal jaren in Maarsse heeft gewoond werd mijn aandacht getrokken en heb ik mij in deze figuur verdiept en daar is onderstaand verhaal uit ontstaan.¹

De Hugenoot Jean Rousset de Missy werd geboren op 26 augustus 1686 te Laon in Noord-Frankrijk.² Zijn ouders waren protestant. Zij waren sterk gehecht aan hun geloof. De opheffing van het Edict van Nantes door Lodewijk de XIV in 1685 betekende voor vele protestanten dat zij weer werden vervolgd, zo ook voor de familie Rousset. Zij weigerden het katholieke geloof te aanvaarden. De moeder van Jean bezweek aan de vervolgingen. Zijn vader ontsnapte ter nauwernood aan de doodstraf. Jean werd naar Parijs overgebracht voor een verplichte opvoeding onder Staats toezicht aan het katholieke college 'Du Plessis'

De vervolgingen van zijn familie deden een felle haat in hem ontstaan tegen de regering van Lodewijk XIV en op achttienjarige leeftijd ondernam hij een geslaagde vluchtpoging naar de Nederlanden. Opgenomen in het Staatse leger nam hij deel aan een aantal veldslagen, waaronder de bekende slag bij Malplaquet in 1709, waarbij de Fransen verslagen werden. Hierna vestigde hij zich in Den Haag waar hij een 'Internaat voor de Hollandse Adel' stichtte. Een deel van zijn invloed op latere leeftijd had hij te danken aan het feit dat meer dan vijftig oud-leerlingen belangrijke functies in de Republiek bekleedden. In 1724 sloot hij voorgoed de deuren van zijn internaat en begon zich toe te leggen op het schrijven van boeken op het gebied van geschiedenis en rechtswetenschappen. Hij werd vooral bekend als redacteur-uitgever van een weekblad. Naast deze bezigheden hield hij zich ook bezig met de boekverkoop.

Jean Rousset wordt beschouwd als een van de grondleggers van de vrijmetselarij in de Republiek. De vrijmetselarij, opgericht in 1717 in Londen, is een over de gehele wereld verbreide, maar in alle landen zelfstandig georganiseerde, besloten vereniging (broederschap). Er wordt ge-

Afb.1. Jean Rousset de Missy op 61-jarige leeftijd. Hij was een bekende persoonlijkheid. De afgebeelde gravure werd in zijn tijd in vele boekhandels in Amsterdam te koop aangeboden.

Afbeelding: Iconografisch Bureau, 's Gravenhage.

streeft naar geestelijke en zedelijke verheffing, onderlinge waardering en hulpbetoon. De leden zijn plaatselijk verenigd in loges.³

In ons land werd de eerste loge in 1734 in Den Haag opgericht. Rousset was daar lid van. Op initiatief van kooplieden en bankiers van Engelse, Hugenootse en Portugees joodse afkomst werd op 16 oktober 1735 de eerste bijeenkomst van

de Amsterdamse loge 'De La Paix' gehouden. Deze zitting vond plaats in het logement 'De eerste Liesveldtse Bijbel' in de buurt van het Damrak. In hetzelfde logement kwamen ook de Amsterdamse boekverkopers regelmatig samen. Het was dan ook niet toevallig dat nogal wat vrijmetselaars uit die kring afkomstig waren. Een heel belangrijke naam in dit verband was die van de journalist, schrijver van boeken en boekverkoper Jean Rousset de Missy. Van 1736 tot en met 1748 hanteerde hij met grote bekwaamheid de voorzittershamer van deze loge.

Met de dood in 1702 van de kinderloze koningstadhouder Willem III was het tweede stadhouderloze tijdperk begonnen.⁵ Zonder stadhouder waren de regenten nog machtiger. Rousset was een overtuigde tegenstander van deze regentennacht en daar kwam hij voor uit. Als redacteur en uitgever van het veel gelezen blad 'Mercure, Historique et Politique' toonde hij, vaak op satirische wijze, duidelijk zijn oranjegezindheid. De regenten stonden de logebijeenkomsten van 'De La Paix' slechts oogluikend toe, want hoewel een loge in beginsel politiek en godsdienstig neutraal was, vreesden de regenten-machthebbers voor te veel orangistische invloed binnen deze Amsterdamse broederschap. Rousset leidde zijn loge in die jaren zeer behendig door deze zeer moeilijke periode.⁶

In Friesland, Groningen en Gelderland was Willem IV al stadhouder. Pas in 1747 lukte het om het stadhouderschap ook in Holland, Zeeland, Utrecht en Overijssel te herstellen. Willem IV kwam voort uit de Friese tak van de Nassaus.⁷ Graaf Willem Bentinck (1704-1774), ook vrijmetselaar en Jean Rousset de Missy speelden bij dit herstel een belangrijke rol. De moeder van Bentinck werd, toen ze in 1709 weduwe was geworden, gouvernante aan het Engelse hof. Daar kreeg zij te maken met de opvoeding van de in 1709 geboren Prinses Anna, dochter van de Engelse koning George II. In 1734 trouwde Anna met stadhouder Prins Willem IV. De vader van Bentinck was een vertrouweling van koningstadhouder Willem III. Het is dus niet onbegrijpelijk dat Willem Bentinck oranjegezin was. Als jongen kwam hij naar de Republiek om een Nederlandse opvoeding te krijgen. Toen hij volwassen geworden was, zette hij zich in voor het herstel van het stadhouderschap. De grote invloed van Bentinck in zijn tijd wordt duidelijk in het boek dat Hella S. Haasse schreef over zijn

vrouw.⁸ Hij was het die Rousset in 1747 de zeer eervolle titel 'Buitengewoon Raadsheer en Geschiedschrijver' van de Prins van Oranje, bezorgde.

Deze glansperiode in de carrière van Rousset duurde niet lang. Al spoedig na het aantreden van de stadhouder bleek dat het gehate familieregeringssysteem,⁹ in de steden bleef voortwoeren. Tegen dit systeem en tegen de rijke belastingpachters kwamen de verbitterde burgers in 1748 in opstand. Op 25 juni braken in Amsterdam rellen uit. 'De ambtenaren van de boterpacht werden gemolesteerd, op het huidige Rembrandtplein. Er werd met vuil gesmeten en plotseling begon de schutterij te schieten. Een *onbeschaamd vrouwspersoon* tilde volgens een tijdgenoot, *tot verscheidene malen hare rokken op, sloeg op haar blote billen, zeggende dat is voor jelui*. De schutters schoten vervolgens *dat vrouwmens in haar blote fundament*' en enkele uren later was ze dood. Daarna barstte de bom.¹⁰ Ook voor Rousset.

In de Kloveniersdoelen kwamen de democratisch gezinde burgers bijeen. Zij ontleenden de naam 'Doelisten' aan de plaats van hun samenkomst. De grote onrust leidde tenslotte tot de komst van de stadhouder naar Amsterdam. Veel veranderde er niet door. De conservatieve Willem IV wilde de strijd met de regenten niet aangaan.

Rousset bezocht al spoedig regelmatig de bijeenkomsten van de Doelisten. Het is niet uitgesloten dat Willem IV de zeer populaire publicist aanvankelijk in het geheim steunde en hem zo probeerde te gebruiken om de opstandige burgers te kalmeren. Maar door zijn democratische instelling kon Rousset het daar niet bij laten. In tegenstelling tot de prins ging het er hem om de macht van de regenten te beperken en die van de burgers te vergroten.

Tegen het midden van juli was al een pamflet in omloop dat in elf artikelen een doortastend, democratisch programma ontwikkelde, als alternatief voor het familie-regeringssysteem. Het plan werd doorgaans 'Het concept' genoemd. Rousset werd gezien als de bedenker van dit stuk.

Hij hield in de Kloveniersdoelen vrijmoedige redevoeringen en vroeg daarbij met grote vastberadenheid om verbeteringen van de misstanden. Door deze openlijke sympathie-betuiging aan het adres van de Doelisten ontstond er verwijde-

Afb.2. De Cloverniers doelen afgebeeld in augustus 1748.

ring tussen hem en de prins. Deze situatie leidde uiteindelijk tot zijn ontslag als 'Raad en Geschiedschrijver'.

Door verschillende omstandigheden verliep uiteindelijk de opstand en bleef veel bij het oude.¹¹ In het leven van Rousset veranderde echter wel veel, want toen hij in 1749 ook nog problemen kreeg met de Franse gezant over een beledigend artikel in de 'Mercure', kon hij slechts op vrije voeten blijven door naar Brussel uit te wijken. De afwezigheid van de gezaghebbende voorzitter van 'De La Paix' leidde tot een schorsing van de loge-bijeenkomsten gedurende ruim vijf jaar.

Na een kort verblijf in de Zuidelijke Nederlanden voerde een wekenlange reis hem in een oncomfortabele reiskoets naar Moskou. Tsarina Elisabeth (1746-1762) benoemde hem tot 'Raadsheer van de Kanselarij'. Ook in het buitenland was hij een bekende persoonlijkheid. Hij correspondeerde met tal van Europese kopstukken, o.a. met professoren verbonden aan de universiteiten van Berlijn en St.Petersburg.

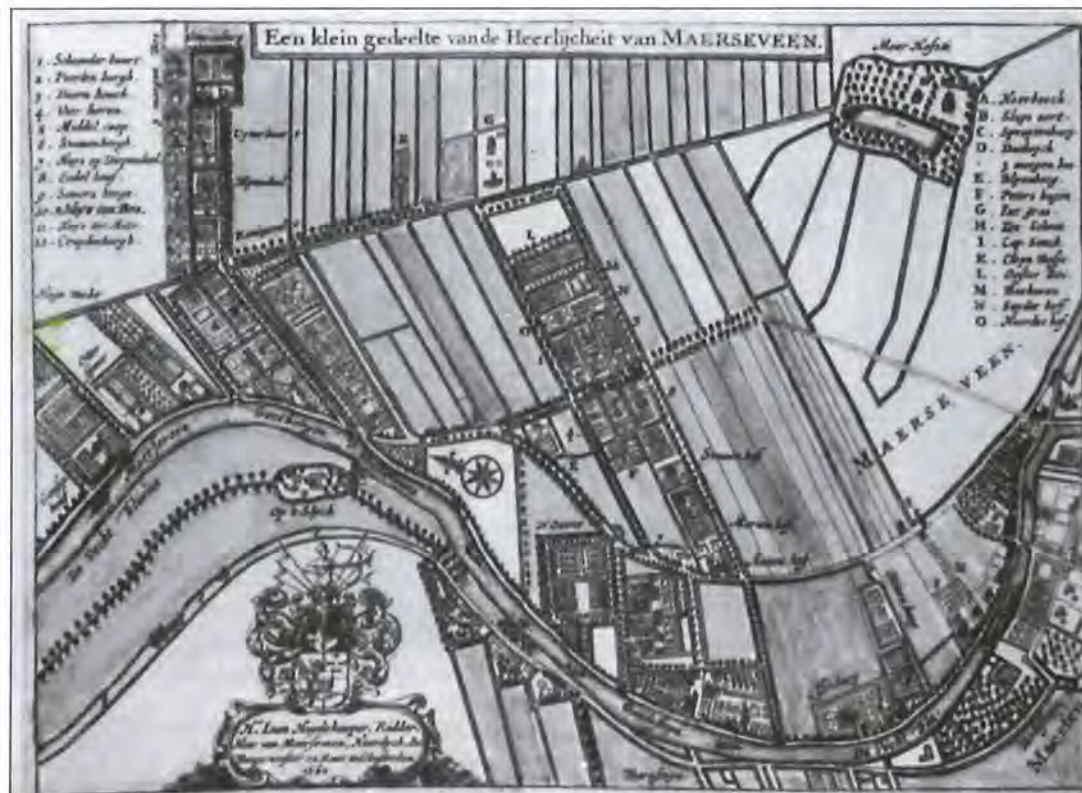
Maarssen

Na enige jaren keerde hij naar de Republiek der Verenigde Nederlanden terug en vestigde zich in

Maarssen. Hij woonde vanaf 1753 in het huis 'Zwanenburg' in de huidige Klokjeslaan, mogelijk tot zijn dood in 1762.¹²

Over de reden van zijn vestiging in Maarssen kan slechts gespeculeerd worden. Door zijn vroegere oranjegezindheid en door zijn langdurige en gewaardeerde voorzitterschap van de loge 'De La Paix' had Rousset veel joodse vrienden en goede kennissen. De Portugese joden waren meestal oranjegezind. Velen van hen waren rijk en kochten in de eerste helft van de 18e eeuw grote buitens in Maarssen. De aanvankelijke gedachte dat de 67-jarige, uit het buitenland terugkerende, Rousset door zijn vroegere joodse vrienden in Maarssen aan woonruimte werd geholpen, moet na enig nadenken worden verworpen. Zijn sympathie voor de democratische Doelisten en zijn negatieve uitspraken over de aristocratie maken deze stelling onhoudbaar.

Er lijken twee opties over te blijven. Rousset was nog altijd mede-eigenaar van een uitgeverij in Amsterdam, dus was hij niet armlastig. Hij heeft aan het eind van zijn drukke en bewogen leven bewust de luwte van het platteland gezocht. Of, en dat is een tweede mogelijkheid, aan de toestemming om naar de Republiek terug te keren

Afb.3. Foto van de originele, ingekleurde gravure uit 1660. Ware grootte 10,5 x 15 cm. Zwanenburg bevindt zich in het midden bij 6, zie ook afb.4. Origineel in particulier bezit te Maarssen.

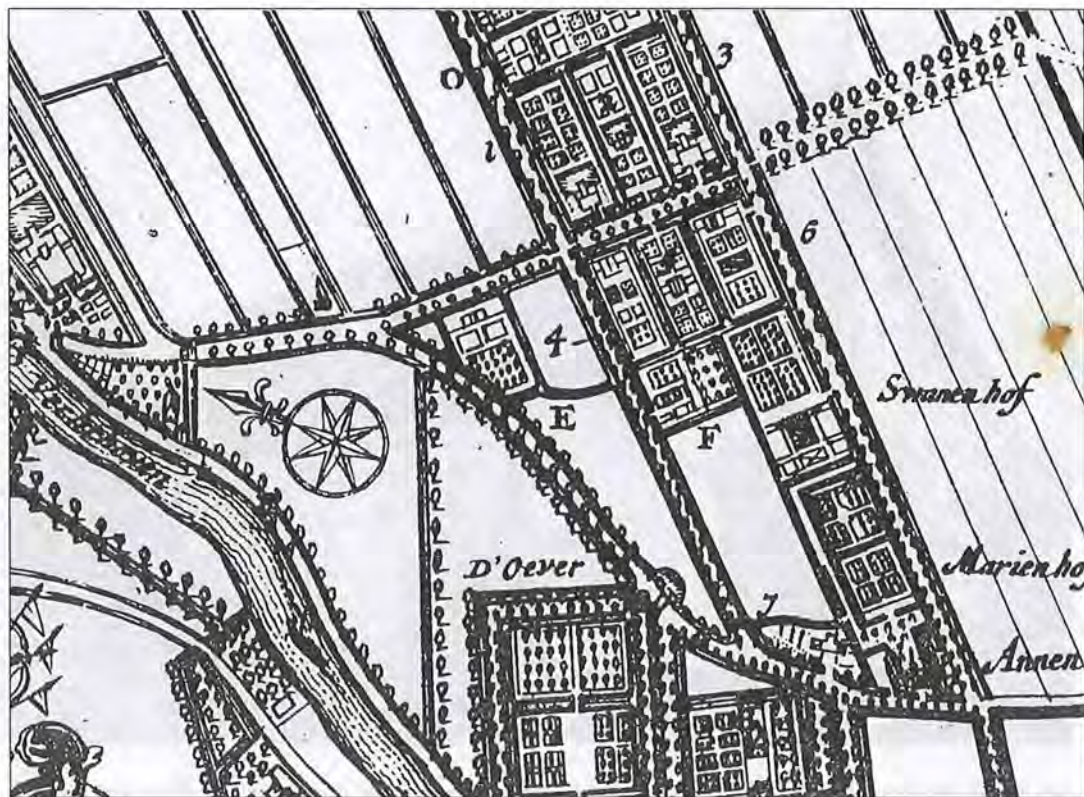
was de restrictie verbonden, dat hij zich niet in Amsterdam of directe omgeving mocht vestigen.

Zijn leven in Maarssen, gedurende de laatste jaren van zijn leven, roept ook vragen op, hoewel over die periode wel iets bekend is. Toen Rousset ruim een jaar in Maarssen woonde, werd in Amsterdam besloten de loge weer te openen. De leden hadden daartoe de toestemming nodig van de voormalige voorzitter meester Rousset de Missy. Waarschijnlijk vanuit Maarssen schreef hij in een brief dat hij met groot genoegen toestemming verleende. In de 'Acte van Wederoprichting' gedateerd 11 december 1754 staat te lezen, 'hoezeer het hen ter harte ging, hoe zij zeedert bijna zes jaaren verstocken geweest zijn van het bijwoonen hunner Broederlijke bijeenkomsten, zoo door de ongelukkige zaamenloop van omstandigheden, als door de afweezeneid van den **Zeer Achtbaaren Broeder Rousset de Missy**, voormaals Vénérable in de

loge De La Paix, binnen deeze stad.'

In een volgend schrijven maakte Rousset zich zorgen over het invoeren van verderfelijke Franse invloeden en hij waarschuwde zich te houden aan de Engelse constituties. Daarbij voegde hij een opmerkelijke raadgeving om toch vooral het wijnverbruik in de loge te beperken tot één fles per man.¹³ Op afstand vanuit Maarssen, bleef Rousset zich in het begin nog enigszins met de gang van zaken in Amsterdam bemoeien. De lijst van ingekomen stukken van de loge maakt melding van een achttal brieven van Rousset.

Hij zal in deze eerste jaren in Maarssen nog regelmatig in de vroege morgen naar het etablissement 'De Prins van Oranje' (nu Prins te Paard) gewandeld zijn om van de opstapplaats aan de Schippersgracht met de Utrechtse trekschuit naar Amsterdam te reizen.¹⁴ De boekdrukker-uitgever had nog zakelijke belangen in de stad. Bovendien was hij al voor zijn vlucht bevriend met zijn jongere compagnon Johan Schreuder.

Afb.4. Detail uit afb.3.

Zijn radicaliteit was in deze jaren zeker nog niet getemperd, dat blijkt uit de becommentarieerde uitgave van het werk van John Locke¹⁵, die hij in 1755 samen met Schreuder op de markt bracht. Het boek was een oorlogsverklaring aan de 'regententyrannie'. Rousset verweet de heren dat ze, door eigen belang gedreven, te veel de kant van Frankrijk kozen en de alliantie met Engeland in gevaar brachten. Men diende te beseffen dat in de Republiek voor 'aristocratie' geen plaats was, er waren hier alleen burgers.

Waarschijnlijk begon hij vanaf 1756 last te ondervinden van geheugenverlies. In een vlugschrift van rond 1760 staat te lezen: '*Jean Rousset de Missy is tegenwoordig ten eenemale van zijn geheugen ontbloot en kend maer zeer weinige van zijne bekenden meer*'. In 1762 komt een einde aan het leven van deze bijzondere persoonlijkheid, die de voor die tijd respectabele leeftijd van 76 jaar bereikte.

Nawoord

Het einde van het bewogen leven van Jean Rousset de Missy is voornamelijk in nevelen gehuld. Er bestaat geen zekerheid of de in de war geraakte Rousset tot zijn dood in 1762 in Maarsse woonde. Een onderzoek van de heer C.W.P. Bloemendaal in het archief van de plaatselijke Nederlands Hervormde Kerk maakt duidelijk dat hij niet in Maarsse is begraven. Hetgeen nog niet wil zeggen dat hij hier niet is gestorven.

Wat bij hetzelfde onderzoek opviel was dat Johanna Rousset in september 1762, komend uit Amsterdam, zich vestigde in Maarsse. Zij keerde terug naar Amsterdam in april 1763. De vraag of haar verblijf te Maarsse van ongeveer een half jaar iets te maken heeft met het overlijden van Jean Rousset is nog niet te beantwoorden. De geraadpleegde literatuur is niet eensluidend over de plaats van overlijden van Rousset. In het Woordenboek van de Vaderlandse Geschiedenis, 1939, schrijft K. ter Laan: '..... hij stierf in armoede in Brussel'. In het Biografisch Woorden-

Afb.5. Op dezelfde plaats als vroeger staat het huidige Zwanenburg, bij de kruising Plesmanlaan, Driehoekslaan, Klokjeslaan. Nu woont hier fruitteiler Versteeg Czn. Foto: Hanny Pouderoyen.

boek staat dat Rousset in 1762 te Brussel overleed. Het Nieuw Nederlands Biografisch Woordenboek, deel I meldt: 'Na eenigen tijd in het buitenland vertoefd te hebben, keerde hij naar ons land terug en woonde in 1753 en 1755 te Maarsen'. Over zijn levenseinde wordt niet gesproken. In het boek van H. Rodermond getiteld *De vrijmetselaarsloge 'La Bien Aimée' Amsterdam, 1735-1985* wordt uitgebreider over Rousset bericht dan in andere geschriften. Er staat o.a.: 'vestigde Rousset zich in 1753 te Maarssen. Hij overleed in 1762 te Maarssen'. Anton van de Sande in *'Vrijmetselarij in de Lage Landen'* (1995) schrijft dat Rousset zich na een verblijf in Moskou in 1753 in Maarssen vestigde. Ook hij noemt Maarssen als plaats waar Rousset overleed. De studie van Van de Sande is de meest recente over de Vrijmetselarij in Nederland.

Arie de Zwart

Noten:

1. Voor een deel van de informatie ben ik dank verschuldigd aan de heren H. van Elk, J.H. Sagel en C.W.P. Bloemendaal.
Marja Hatzmann bedank ik voor de redactionele ondersteuning.
2. Hugenoten is de naam voor de Franse Calvinisten in de 16e eeuw. Om zich staande te houden moesten zij van 1562 af meer dan 30 jaar acht godsdienstoorlogen voeren; pas het Edict van Nantes (1598) bracht godsdienstvrijheid.
3. Uitgebreide informatie is onder meer te vinden in encyclopedieën en in het literatuurlijstje genoemde boeken over vrijmetselarij.
4. De naamgeving duidde op de eerste volledige Nederlandse vertaling van het Oude en Nieuwe Testament, in 1526 gedrukt uitgegeven door Jacob van Liesveldt te Antwerpen. Het uithangbord van het hotel verbeeldde een bijbel opengeslagen bij de eerste brief van Paulus aan Timotheus H.5 vers 23 : 'Drink niet water alleen, maar gebruik een

- weinig wijn om uwe maag en uwe menigvuldige zwakheden'.
5. Het eerste stadhouderloze tijdperk begon toen in 1650 de jonge, onbekwame stadhouder Willem II overleed. Hij was de zoon van Frederik Hendrik en Amalia van Solms. De periode duurde tot het rampjaar 1672. Toen kwam Willem III aan het bewind. Hij werd in 1688 ook Koning van Engeland. Nadat hij in 1702 kinderloos was overleden, begon het tweede stadhouderloze tijdperk tot 1747. Van Willem III erfde de Friese tak van de Nassaus de titel Prins van Oranje. Het tweede stadhouderloze tijdperk gold niet voor Friesland en Groningen. Stadhouder was daar Johan Willem Friso. Hij verdrinkt in 1711 bij Moerdijk. Kort daarna in hetzelfde jaar volgde Willem IV bij zijn geboorte zijn vader op, onder regentschap van zijn moeder. Hij kwam in 1720, nog onvolwassen ook in Gelderland aan de macht.
 6. In de bewerking uit 1935 van het dagboek van Jacob Bicker Raye staat over het jaar 1735: Van de vrijmetselaars moest de overheid blijkbaar niets hebben, want Bicker Raye schrijft dat op 12 november *'de Edel Grootachtbare Heeren van den Gerechte een waarschuwing hebben gepubliceert, dat niemant, wie het ook soude mogen weesen, sijn huys soude moogen gebruyken of het in 't geheel of ten deelen moogen verhuren, ten gebruyken van eenigen mensen, sorteerende onder een seker colege, genaamt de vrije metse-laaren, waarin dingen passeeren, die niemant sal klappen, also al de leeden een afgrijdelijken eet, eer dat zij in het colege werden geatmiteert, moesten doen van nooyt rugbaar te maaken hetgeen daar passeerden, hetgeen so een swaren eet moet zijn geweest, dat de alder Godt vergeetenste het nooyt heeft durven aan den dag brengen. Daar waaren veele menschen van fatsoen, en het colege werd gehouden in de eerste Liesveldse Bijbel van den Vijgendam in de Warmoestraat en in de Stilsteeg in een distillateurswinkel, waaruyt zij verhuyst sijn'*.
 7. Na de dood van Willem IV in 1751 werd het stadhouderschap tot 1766 waargenomen, omdat de in 1748 geboren Willem V nog te jong was. Hij en Wilhelmina van Pruisen zijn de ouders van Koning Willem I. Zij moesten in 1795 het land verlaten, toen door de patriotten met steun van de Franse troepen de Bataafse Republiek werd gesticht. In 1806 stierf Willem V in Duitsland.
 8. Hella S. Haasse: *Mevrouw Bentinck*, vijfde druk 1999.

9. Familieregering, een bewind van een betrekkelijk klein aantal families over een stad, gewest of staat. Karakteristiek voor de regentenheerschappij in de Republiek der Nederlanden in de 17e en 18e eeuw. In Amsterdam bijvoorbeeld was het bestuur lange tijd in handen van twaalf families.
10. Geert Mak: *Het stadspaleis*, 1997, blz.62.
11. Prof. P. Geyl wijst er op dat de volksbeweging te verbrokkeld was. De acties bleven te veel binnen de stadsgrenzen. Bovendien ontbrak het aan invloedrijke, politieke leiders (Rousset had in Amsterdam weinig medestanders). De massa was onvoldoende voorbereid. De handel en het bankwezen keken de kat uit de boom.
12. Zie afbeelding 3 en 4.
13. Het drinkwater was vaak niet te vertrouwen, zodat men gemakkelijk tot drinken van iets 'veilig' overging.
14. In de 19e eeuw werd ook de naam 'Amsterdams Veerhuis' gebruikt.
15. John Locke (1632-1704) Engels filosoof, een van de invloedrijkste denkers van de 17e eeuw. Hij had onder meer grote invloed op het pedagogisch denken en handelen van de gehele 18e en 19e eeuw.

Geraadpleegde literatuur:

- Geert Mak : *Het stadspaleis*.
- Hella S. Haasse : *Mevrouw Bentinck*.
- P. Geyl : *Revolutiedagen te Amsterdam*.
- Prof.dr. H. Brugmans : *Geschiedenis van Amsterdam*, deel 4.
- Anton van de Sande : *Vrijmetselarij in de Lage Landen*.
- Gerard Groeneveld : De liquidatie van de loges, artikel in de Volkskrant, 18 maart 2000.
- J.Z. Kannegieter : Het valse tractaat van Nymphenburg en de vermoedelijke auteur: artikel in *Tijdschrift voor Geschiedenis*, 55e jaargang.
- Jacob Bicker Raye : *Notitie van het merkwaardigste meyn bekend, 1732-1772*. Bewerkt door Fr.Bweyerinck en Dr.M.G. de Boer, uitgave 1935.
- H. Rodermond : De vrijmetselaarsloge 'La Bien Aimée', Amsterdam 1735-1985.
- D. Dekker : *Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen*.
- *Biografisch woordenboek*
- *Nieuw Ned. Biografisch Woordenboek*, deel I.
- *Diverse periodieken HKM*.

Uit de oude schoenendoos

No: 5

Het stoomgemaal Hoge- en Neermaten

Het stoomgemaal op deze foto, die wij mochten ontvangen van ons lid, de heer R. Plomp te Bilthoven, werd in 1890 bij de aanleg van het Merwedekanaal achter de buitenplaats Herteveeld gebouwd. Over het Merwedekanaal, nu het Amsterdam-Rijnkanaal, schreef A. de

Zwart recent nog in dit periodiek. Zie daarvoor jaargang 26, nr 3, augustus 1999. Bij zijn artikel vindt u op pagina 52 een situatietekening, waarop o.a. aangegeven is waar het gemaal precies lag en op pagina 53 een foto waarop zowel de oude watermolen als het nieuwe stoomgemaal te zien zijn. Doordat die foto van tamelijk veraf is genomen, is er van het stoomgemaal, dat niet alleen de polders Hoge- en Neermaten, maar ook Maarssenbroek droog moest houden, niet al te veel te zien. Met behulp van de foto, waar we nu dankzij de heer Plomp over beschikken, kunnen we ons thans een veel beter beeld vormen hoe dit gemaal er vroeger uitzag. Op het moment van de foto (omstreeks 1910 ?) was het gemaal, zoals de flinke rookpluim op de schoorsteen laat zien, volop in bedrijf. Het polderwater uit Maarssenbroek werd dan via duikers, die onder het Merwedekanaal lagen, door het gemaal aangezogen en via de Zijlwatering, langs de huidige Zijlweg, naar de Vecht afgevoerd. Na de Tweede Wereldoorlog werd het stoomgemaal bij de kanaalverbreding afgebroken. Maarssenbroek en Nijenrode werden toen twee aparte polders met nieuwe elektrische bemaling. Zoals bij alle andere stoomgemalen werd er ook in dit gemaal aanvankelijk steenkool als brandstof gebruikt. Deze steenkool, per trein of schip uit Zuid Limburg of van elders aangevoerd, werd verbrand in een stoomketel, die de stoom produceerde voor de stoommachine. Deze dreef een groot waterscheprad of een schroefpomp aan voor het wegpompen van het water uit de polders. De stoomketel en de stoommachine waren meestal in twee aparte ruimtes ondergebracht. Dit vanwege het vele stof dat de steenkool en de as veroorzaakten. Gezien het drietal gebouwen op de foto was dit ook bij het gemaal in Maarssen het geval. Het gebouw, geheel rechts op de foto, is mogelijk de woning van de machinist die, zoals toen gebruikelijk was, zeer dicht bij het gemaal woonde. Volgens de schenker van de foto was de laatste machinist op dit gemaal, de heer De Kruif, die in Maarssen ook nog gemeentebode is geweest. In Nederland zijn na de komst van het elektrisch aangedreven gemaal helaas weinig stoomgemalen overgebleven. Maar mocht u nog eens een echt authentiek stoomgemaal willen bezoeken, dan raad ik u aan een bezoek te brengen aan het stoomgemaal van 1883 in de polder Arkemheen bij Nijkerk. Op sommige bijzondere dagen, zoals de Open Monumentendag, wordt dit prachtige, industriële monument door vrijwilligers bemand en in bedrijf gesteld. Voor meer informatie over bezoektijden e.d. kunt u terecht bij de VVV in Nijkerk, tel: 0900-2021065. Voor opmerkingen, vragen of nadere gegevens over deze rubriek gaarne contact opnemen met:

J.H. Sagel, Van Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, Tel: 561457

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

RADIO - T.V. ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

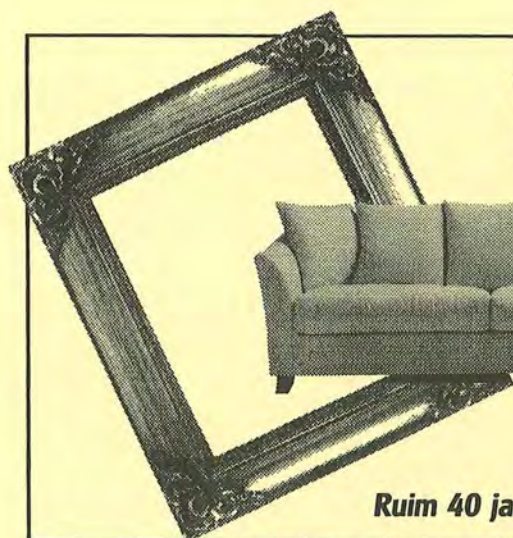

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

WoonArt

Ruim 40 jaar in Maarssen!

WoonArt VAN WAAY – alles tussen vloer en plafond

Nassastraat 18 • Maarssen • Tel. 0346 - 561897 • Fax 0346 - 570097

Eethuys Ten Tuck

VOLOP GENIETEN AAN DE VECHT

*Eethuys Ten Tuck is gelegen op één van
de mooiste plekjes aan de Vecht.*

*De ideale omgeving om met relaties,
collega's, vrienden of familie te genieten
van uw lunch of van een heerlijk diner.*

*En om compleet tot rust tekomen in
de 'huyselycke' en schilderachtige omgeving.*

*Het sfeervolle restaurant biedt plaats aan
maar liefst 75 personen.*

Achterin is er 't Prieel, een knusse ruimte met een biljart.

*'t Prieel en de tuinkamer is overigens
een ideale plek wanneer u
in besloten gezelschap wilt vertoeven.*

Eethuys Ten Tuck. Om het hele jaar door te genieten.

*Van diners, lunches, recepties, borrels, biljarten
en of zomaar een kopje koffie.*

*Heeft u andere wensen vraag het ons.
Schoutenstraat 5, 3601 BK Maarssen
Telefoon 0346-567390, fax 0346-561980.*